

**ОСОБЛИВОСТІ ПОГЛЯДІВ БАТЬКІВ
ЩОДО РОЗПОДІЛУ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
ЗА РОЗВИТОК ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

В статті висвітлено аналіз поглядів батьків на проблему розподілу виховних обов'язків та відповідальності за розвиток дитини між сім'єю та освітніми інституціями, зокрема, дошкільним навчальним закладом. Охарактеризовано найбільш ефективні, на думку батьків, засоби розвитку дитини дошкільного віку. Наведено типові труднощі, що виникають у батьків під час виховання власної дитини. Визначено основні напрями психолого-педагогічної підтримки батьків в умовах роботи ДНЗ.

Ключові слова: відповідальність батьків за розвиток дитини дошкільного віку, батьківські обов'язки, батьківські функції, сім'я, освітні інституції.

Постановка проблеми. Сучасна сім'я за рахунок впливу багатьох політичних, економічних, соціальних та культурних чинників перебуває в стані постійного динамічного розвитку. Такий процес має як позитивні, так і негативні наслідки. Подібні умови існування родини вимагають від особистості окреслення чітких перспектив розвитку, пошуку способів самореалізації, розвитку соціального інтелекту, формування стійкої життєвої позиції. Далеко не кожна людина здатна самотійно успішно вирішувати подібні завдання, а тому обирає більш простий шлях існування – узалежнені стани (домінування, залежності, манії, відхід від реальності та ін.), відмова від створення сім'ї, конфліктна поведінка, прекос у функціональній структурі сімейних відносин, девіації у рольових позиціях та ін.

Проблеми якості виконання батьківських функцій, обов'язків, готовності молоді до виконання соціальних ролей «чоловік», «дружина», «батько», «мати», формування психолого-педагогічної культури батьків є вельми актуальними та звертають увагу багатьох дослідників. Різні аспекти означених проблем висвітлено в наукових здобутках вітчизняних та зарубіжних вчених. Це дослідження Т. Алексеєнко, О. Арнаутової, К. Белогай, В. Дружиніна, А. Капської, С. Ковальова, В. Котирло, А. Кузьмінського, Р. Кемпбела, С. Ладивір, Г. Лактіонової, О. Лютової, Д. Майерса, А. Омеляненка, Т. Піроженко, В. Постового А. Рубченко, А. Шведковської та ін.

Результати експериментального дослідження та їх обговорення.

Функції, які виконує родина, реалізуються за рахунок її розвиваючого потенціалу, ставлення батьків до процесу виховання та розвитку дитини (байдужого, відповідального, легковажного тощо); громадянської позиції; культури родинного побуту та інших соціокультурних аспектів. Проблема батьківської відповідальності є особливо актуальною в останні роки, адже девіантні форми материнства та батьківства спричиняють збільшення кількості неблагополучних дітей.

Важливо відзначити, що в процесі становлення батьківської відповідальності, особливого значення набуває підтримка родини, центральним завданням якої є поширення психолого-педагогічних знань серед батьків, формування вмінь та навичок ефективної взаємодії з дітьми.

На нашу думку, профілактичну та корекційну діяльність необхідно розпочинати якомога раніше, а саме: на етапах підготовки молоді до створення сім'ї, формування готовності до народження дітей, на початкових етапах реалізації батьківських обов'язків та функцій, що є безпосереднім професійним завданням медиків, вихователів, психологів та вчителів.

В рамках дослідження проблеми становлення батьківської відповідальності за розвиток дитини дошкільного віку ми поставили

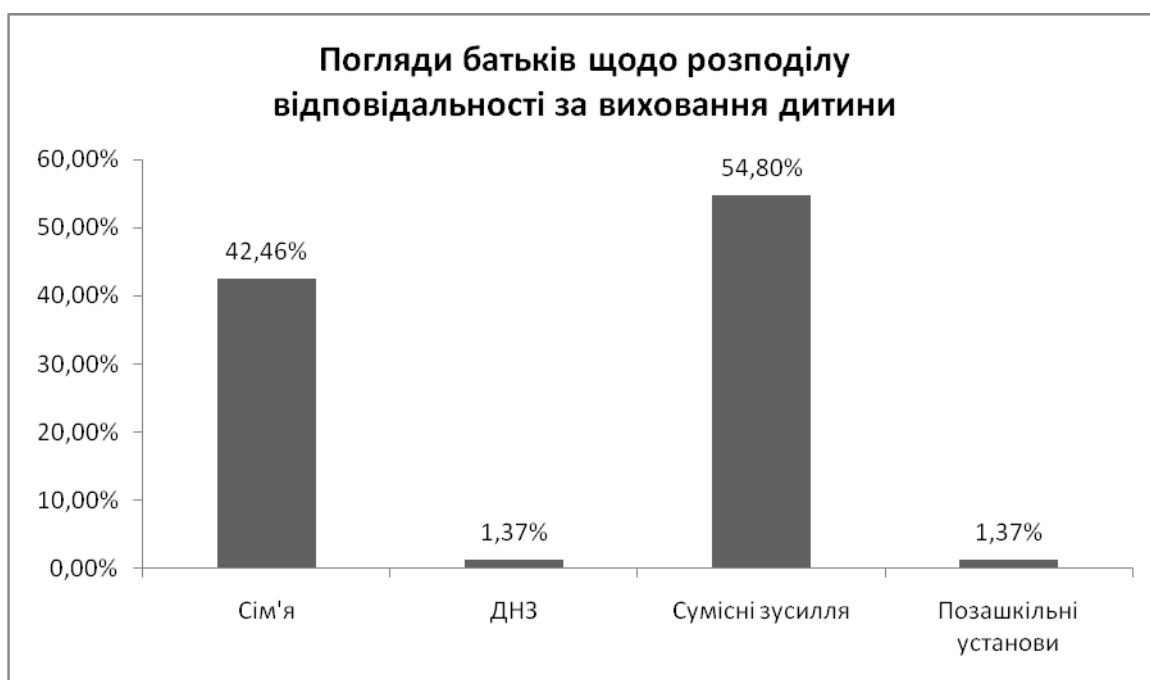
завдання з'ясувати особливості поглядів батьків щодо розподілу виховних обов'язків між сім'єю та освітніми інституціями, зокрема батьками та вихователями ДНЗ.

З метою розв'язання поставленого завдання ми провели анкетування серед батьків дітей, які відвідують дошкільні навчальні заклади та індивідуальні бесіди з ними. В дослідженні прийняли участь батьки з 73 родин.

Респонденти відповідали на запитання анкети, яка розроблена Л.В. Чернецькою. Запропонована анкета містить шість запитань, відповіді на які дозволяють визначити батьківські позиції та характер взаємодії із власною дитиною.

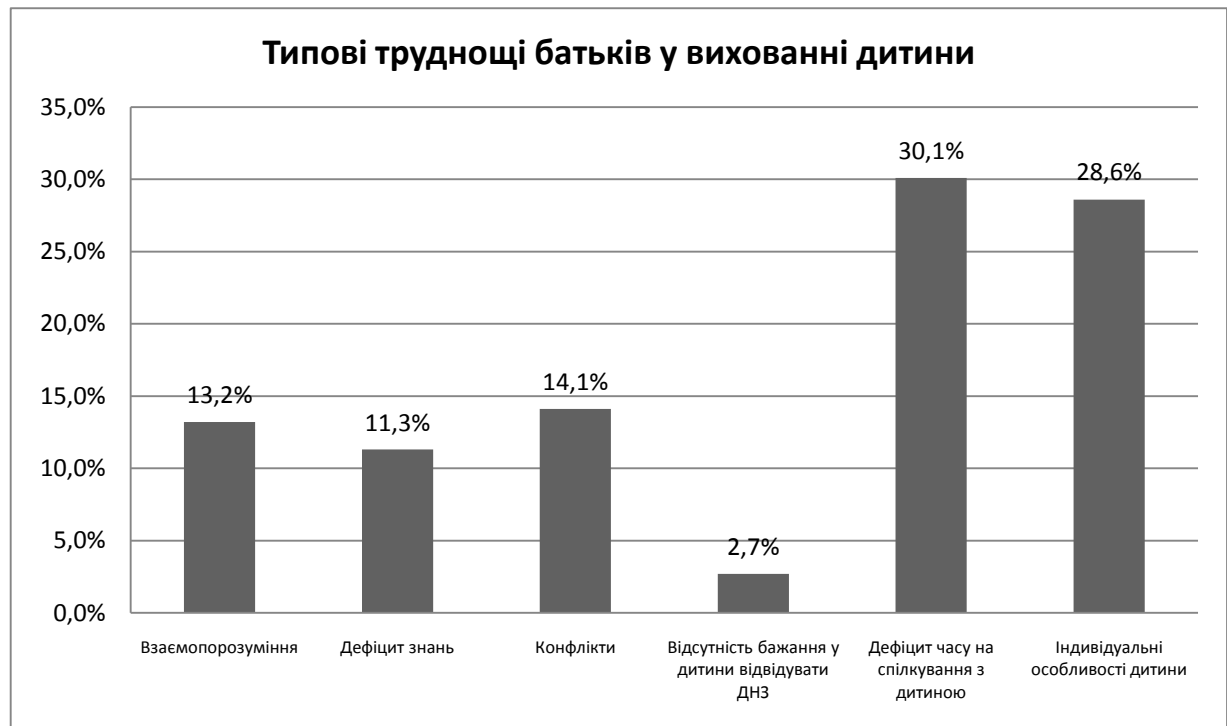
Наведемо результати обстеження респондентів.

Відповіді респондентів на перше запитання «Кого Ви вважаєте більш відповідальним за виховання дитини?» розподілилися таким чином. Майже половина респондентів (40 осіб) визначилася з варіантом відповіді «Сумісні зусилля дошкільного закладу та сім'ї»; 31 респондент обрав відповідь «Сім'я», по одному респонденту обрали відповідь «Дошкільний навчальний заклад» та «Позашкільні та інші установи» (мал. 1).

Малюнок 1.

Під час аналізу відповідей на друге запитання анкети «З якими труднощами Ви зіткаєтесь під час виховання дитини?» виявлено, що найбільш поширені труднощі у вихованні дитини, на думку батьків, пов'язані із дефіцитом часу на спілкування з нею (30,1%) та з індивідуальними особливостями розвитку дошкільника (28,6%). Під час індивідуальних бесід з батьками вдалося з'ясувати, що занепокоєння викликають особливості емоційного стану дітей, а саме: агресивність, надмірна емоційність, плаксивість та ін. **Слід зауважити, що під час аналізу відповідей батьків не було виявлено жодної анкети, де б не були відмічені ти чи інші труднощі виховання дошкільників.** Узагальнені результати аналізу відповідей батьків на друге запитання анкети представлено на малюнку 2.

Малюнок 2

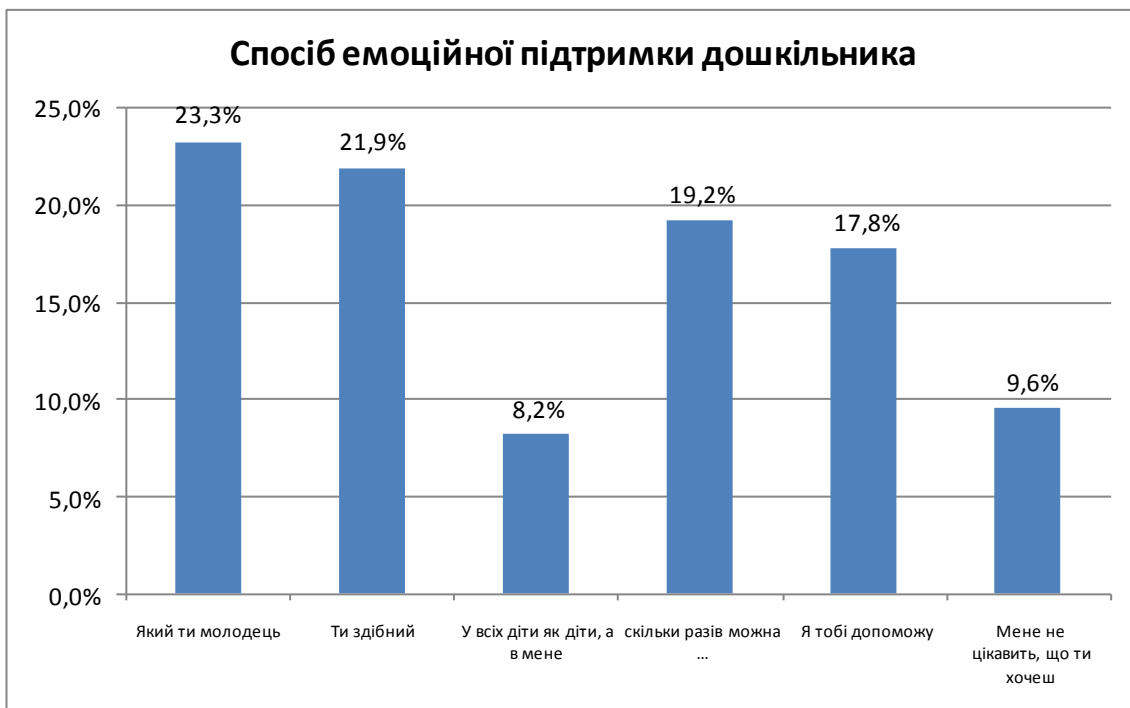
Відповіді батьків на третє запитання анкети «Які з наведених способів впливу на поведінку дитини, за Вашою точкою зору, є найбільш ефективними в конфліктній ситуації?» дозволили визначити типовий для даної родини спосіб керування поведінкою дошкільника. Позитивним є те, що пріоритетними способами впливу виявилися компроміс та пояснення (38,4% та 39,7% осіб відповідно). Разом з тим, аналіз даних вказує на

застосування і таких способів керування поведінкою дитини, як погроза, фізичне покарання, ігнорування та ін. Альтернативними способами впливу на дитину батьки визначили любов та терпіння, однак, не змогли пояснити як саме вони мають діяти. Отримані результати по третьому запитанню представлено в малюнку 3.

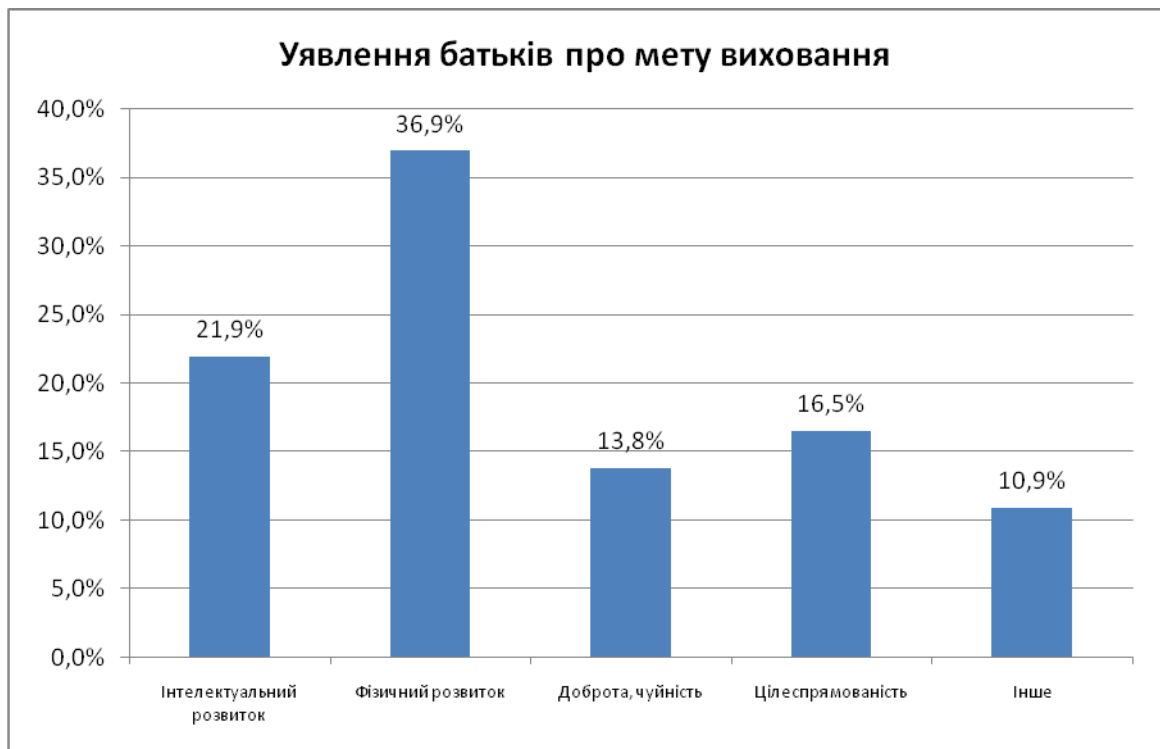
Малюнок 3

Четверте запитання анкети дозволило визначити характер емоційної підтримки дошкільників. Батькам необхідно було обрати із запропонованих варіантів вислів, який вони найчастіше вживають під час спілкування із власною дитиною. Відповіді розподілилися таким чином. Варіант «Який ти в мене молодець!» обрали 17 осіб; варіант «Ти здібний, в тебе все вийде.» - 16 осіб; варіант «У всіх діти як діти, а в мене ...» - 6 осіб; варіант «Скільки разів можна ...» - 14 осіб; варіант «Я тобі обов'язково допоможу, не переживай!» - 13 осіб; варіант «Мене не цікавить, що ти хочеш!» - 7 осіб. Узагальнюючі отримані дані можна констатувати, що дійсну емоційну підтримку дитині забезпечують 46 респондентів (63%), а уявну, хибну – 27 осіб (37%). Відносні показники отриманих результатів по четвертому запитанню представлено на малюнку 4.

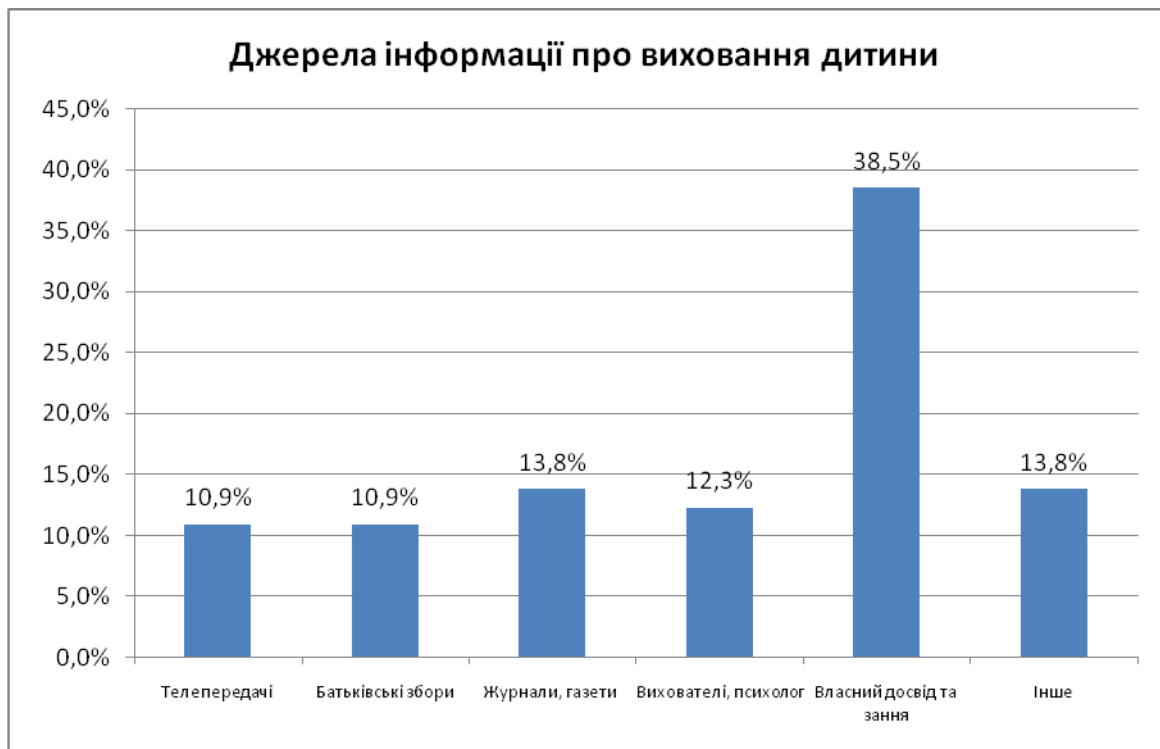
Малюнок 4

На п'яте запитання анкети «Що із запропонованих характеристик Ви вважаєте найбільш важливим для вашої дитини?» відповіді батьків розподілились таким чином. Варіант «високий рівень інтелектуального розвитку» обрали 16 осіб; варіант «фізичний розвиток» - 27 осіб; варіант «доброта, чуйність» - 10 осіб; варіант «цілеспрямованість» - 12 осіб; варіант «інше» - 8 осіб. Вибір варіанту «інтелектуальний розвиток» більшість батьків пояснювали так: «Високі показники розумового розвитку, дозволять дитині досягти успіху в подальшому житті». Вибір варіанту «фізичний розвиток» зумовлений переконанням батьків: «Найголовніше, що був здоровим, а інше додамо». Обираючи варіант «інше» батьки були однотайні у позиці по те, що всі вище зазначені характеристики мають рівноцінне значення. На малюнку 5 представлено узагальнені результати відповідей респондентів.

Малюнок 5.

Аналіз відповідей на останнє - шосте запитання анкети дозволив з'ясувати інформаційні джерела, з яких батьки отримують знання про виховання та розвиток дітей дошкільного віку. Найбільш чисельним був вибір варіанту «з власного досвіду» - 28 осіб. Позитивним також є те, що батьки звертаються до ЗМІ та матеріалів періодичної преси. Цікавим виявився «власний варіант»: «звертаюся до власних батьків за порадою», «спілкуюся з іншими батьками, які виховують дошкільника», «спостерігаю за іншими сім'ями та роблю висновки про те, як не треба робити», «читаю книги», «користуюсь Інтернетом» та ін. За порадою до вихователя чи психолога, на жаль, звертаються лише 9 респондентів з 73 опитаних. Узагальнені результати ми представили на малюнку 6.

Малюнок 6.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Необхідно зауважити, що сім'я залишається закритим соціальним інститутом виховання та розвитку підростаючого покоління. У процесі здійснення виховного впливу на дитину кожен з батьків, в першу чергу, спирається на власний життєвий досвід, керується власними позиціями та поглядами. Не кожен з батьків виявиться готовим до критичного погляду на свій педагогічний потенціал, на рівень обізнаності в питаннях виховання дітей, а тим більш визнати свою поведінку безвідповідальною щодо розвитку власної дитини.

Результати проведеного дослідження дозволили виявити неоднозначність поглядів батьків на сутність процесу виховання та розвиток власних дітей, багатогранність ставлення до виконання батьківських обов'язків та функцій, виховних позицій, відсутність чітких уявлень про результати розвитку дошкільника, усвідомлення значення дошкільного періоду в розвитку особистості дитини.

На нашу думку, психолого-педагогічна підтримка батьків в умовах роботи дошкільного навчального закладу має будуватися з урахуванням наступних умов співпраці:

- відповідність запиту батьків;
- врахування власного досвіду виховання батьків;
- спонукання батьків до активної участі в процесі навчання та виховання дитини;
- створення атмосфери взаємної поваги всіх учасників навчально-виховного процесу;
- забезпечення можливості негайного використання отриманих знань на практиці.

Ми вважаємо, що доцільно залучати до співпраці не окремих представників сім'ї, а й всіх інших родичів, які приєднуються до виховання дитини; налагоджувати дружні стосунки з іншими сім'ями, які небадь дуже ставляться до розвитку своїх дітей.

У роботі дошкільного закладу з батьками істотне значення має спрямування педагогічної самоосвіти батьків, стимулювання до прагнення і вміння поповнювати свої педагогічні знання після вступу дитини до школи.

Отже, аналіз отриманих даних вказує на необхідність продовження організації в рамках взаємодії дошкільних навчальних закладів з родинами вихованців заходів не лише просвітницького (теоретичного) характеру, а й на необхідність залучення більшої кількості батьків до різних видів практичної співпраці (батьківські клуби, суспільна праця, дитячі свята, освітні програми, тренінги тощо).

Проведене дослідження відкриває перспективи подальшої розробки проблеми становлення відповідальності батьків за розвиток дітей дошкільного віку, що передбачає вивчення низки питань щодо підготовки особистості до свідомого виконання батьківських обов'язків та функцій. Перспективними напрямками суміжних досліджень ми вбачаємо такі:

розробка проблеми успішного оволодіння батьківськими навичками, пошук засобів формування психологічної готовності до виконання батьківських функцій, вивчення особливостей формування батьківської компетентності, організація соціально-психологічної просвіти батьків та побудова ефективної психолого-педагогічної взаємодії дошкільних навчальних закладів з родинами вихованців тощо.

Література:

1. Андреева Т.В. Психология современной семьи. [Монография] / Татьяна Владимировна Андреева.- СПб. : Речь. – 2005. – 436 с. : ил.
2. Винникотт Д.В. Разговор с родителями / Д.В. Винникотт. – М. : Класс, 1994 – 112 с.
3. Володина Л.Н. Педагогизация родителей в условиях дошкольного учреждения / Л.Н. Володина // Педагогические науки. – 2006. – №6. – С. 244–246.
4. Иванова Г.М. Психологические особенности семейного воспитания / Г.М. Иванова, Ю.О. Колтунова // Семейная психология и семейная терапия. – 2006. – №3, (июль - сентябрь) г. – С. 15 – 22.
5. Овчарова Р.В. Психологическое сопровождение родительства / Раиса Викторовна Овчарова. – М. : Изд-во Института Психотерапии, 2003. – 319 с.
6. Піроженко Т.О. Психічний розвиток дитини дошкільного віку: досвід роботи сучасного дошкільного навчального закладу / Тамара Олександрівна Піроженко. – 2-е вид., стереотип. – Запоріжжя : ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2003. – 168 с.
7. Седих К.В. Психологія взаємодії систем: «Сім'я та освітні інституції» / Кіра Валеріївна Седих. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 228 с.

В статье представлен анализ системы взглядов родителей на проблему распределения воспитательных обязанностей между семьей и образовательными учреждениями, в частности – детским садом. Выделены наиболее эффективные, по мнению родителей, средства развития ребенка дошкольного возраста. Приведены типичные трудности, возникающие у родителей в воспитании собственного ребенка. Определены основные направления психолого-педагогической поддержки родителей в условиях работы ДОУ.

Ключевые слова: ответственность родителей за развитие ребенка дошкольного возраста, родительские обязанности, родительские функции, семья, образовательные учреждения.

The analysis of the system of parents' views to the problem of educational duties distribution between the family and educational establishments especially between pre-school educational establishments is carried out in the article. The most effective means for the development of a pre-school age child from the parents' point of views are described. Typical difficulties which parents can have while bringing up a child are given. The main ways of psychological and pedagogical parents' support in the conditions of the pre-school educational establishment work are determined.

Key words: parents' responsibility for the development of a pre-school age child, parents' duties, parents' functions, educational establishments.

Авторська довідка

1	Прізвище, ім'я, по батькові	Хартман Олена Юріївна
2	Місце роботи	Факультет дошкільної освіти та практичної психології, кафедра практичної психології Слов'янського державного педагогічного університету
3	Адреса навчального закладу	84100, Донецька обл., м. Слов'янськ, вул. Г. Батюка, 19 (головний корпус); провул. Калініна, 1 (факультет дошкільної освіти та практичної психології).
4	Вчене звання, посада	Кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології СДПУ
5	Адреса для листування	84300, Донецька обл., м. Краматорськ, вул. 19 Партз'їзду, буд. 65, кв. 37.
6	Контактні телефони	(050) 937 – 70 – 39; (097) 208 – 31 - 21
7	Електронна адреса	helenhartman@mail.ru